

se urgira kod OZN-e za jednog zatvorenika da ga se pusti kući jer u domobranima nije obnašao važnije dužnosti, a i njegova je obitelj surađivala s NOP-om; dokument koji govori o zabrani promjene obiteljskog prezimena; odluka o protjerivanju dviju žena zbog prikriivanja "švapskih" stvari i širenja alarmantnih vijesti; naredba o oduzimanju oružja svima osim "miliciji" i "funkcionerima" narodne vlasti; izvještaj o stanju gradske uprave godinu dana poslije rata; izvještaj o oduzimanju "za porodicu suvišnih prostoriya", te o prisilnim otkupima viškova; popis poginulih makedonskih partizanskih vojnika koji su prvi ušli u Vinkovce 1945. godine...

Među *Redovnim spisima Gradskog narodnog odbora Vinkovci (275.-334.)* u ovoj knjizi nalazi se 26 dokumenata. Među njima je i dokument koji daje popis imovine oduzete časnim sestrama u Vinkovcima; upute o postupanju sa zarobljenicima koji se vraćaju u zemlju; naredba o postupanju s povratnicima kojima je tijekom rata oduzeta imovina, a na čijem vlasništvu sada žive kolonisti ili neki drugi vlasnici; uputa o čuvanju arhiva i biblioteka kao "sredstva za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača"; uputa na koje će poslove i gdje biti raspoređeni ratni zarobljenici (uglavnom Nijemci) iz logora; uputa o provođenju Zakona o konfiskaciji imovine; zapisnik o pregledu zarobljeničkog logora u Vukovaru...

Ova knjiga dokumenata je nezaobilazan izvor za proučavanje društvene, političke, vjerske, gospodarske i kulturne povijesti Vinkovaca i okolice nakon Drugog svjetskog rata. Unatoč tome što je za dublje sagledavanje prošlosti istraživaču potrebno pogledati više gradiva fondova iz kojih su dokumenti za ovu knjigu odabrani, može se reći da izvori prezentirani u knjizi pokazuju na koji je način funkcionirala novouspostavljena komunistička vlast, reprezentiraju brojne probleme s

kojima se vlast susretala kao i koje su sve probleme građani imali s novom komunističkom vlasti. Jedini nedostatak ovoj knjizi je taj što regeste (u skraćenom obliku) nisu popisane u sadržaju jer bi se tako dokumenti mogli lakše pretraživati, ali svakako treba čestitati Državnom arhivu u Vukovaru na pokrenutoj biblioteci "Dokumenti" u kojoj očekujemo još puno izdanja.

Domagoj Zovak

Branimir ANZULOVIĆ: *Mit o Nebeskoj Srbiji – Polazište osvajačkih ratova i zločina u 20. stoljeću* (Zagreb: Večernji posebni proizvodi d. o. o., 2011.). 247 str.

Autor knjige je kulturni povjesničar dr. Branimir Anzulović koji je rođen u Zagrebu 1926., a umro u Virginiji u SAD-u 2001. godine. Predavao je znanost o književnosti, kulturnu povijest te književnu teoriju na Sveučilištu u Indiani i Arizoni u Sjedinjenim Američkim Državama. Godinama je istraživao povijesne, filozofske i sociološke okolnosti koje su generirale ideologiju srpskog ekspanzionizma. Tako je nastala njegova knjiga "Nebeska Srbija: od mita do genocida" koju je 1999. objavio u SAD-u. Hrvatsko izdanje knjige s izmijenjenim naslovom izašlo je prošle godine u nakladi Večernjeg lista.

Knjiga se sastoji od predgovora, uvoda i 6 glavnih poglavlja: *Nebeska Srbija* (27.-52.), *Susret s Turcima* (53.-66.), *Život i pjesme Dinaraca* (67.-96.), *Raskol u modernome srpskom nacionalnom identitetu* (97.-132.), *Začarani krug laži i straha* (133.-188.) i *Svijet i srpski mitovi* (189.-224.). Svako se poglavlje

sastoji od još nekoliko podnaslova. Na kraju knjige autor daje zaključak, a knjiga sadrži i bibliografiju, pogovor urednika te kazalo imena.

U predgovoru autor tvrdi da je knjigu u Americi pisao za ljude u svijetu koji su cijelo dvadeseto stoljeće bili izloženi "mitu o Srbima kao plemenitom narodu i čuvaru Jugoslavije, a od sredine stoljeća i dodatnom mitu o Hrvatima kao profašističkim razbijačima te zemlje" (str. 9). U nastavku autor kaže kako je glavna postavka knjige da se svaki narod mora truditi da suzbije svoje mitove te da ih zamijeni "racionalnim procjenjivanjem sebe i svoje uloge u svijetu" (str. 9.). U predgovoru Anzulović najavljuje kako bi najvažnija pouka koju hrvatski čitatelj može izvući iz ove knjige bila u spoznaji opasnosti koju za politički i društveni život donosi pretjerana bliskost crkve i države, jer povijest Srbije i Crne Gore jasno pokazuje pogubne posljedice uskog povezivanja crkve, države i naroda jer je, prema autoru, ono glavni izvor nacionalističke mitomanije i političkog mesijanizma kod Srba, kao i korupcije njihove pravoslavne crkve. Autor u predgovoru govori i o negativnim utjecajima identificiranja hrvatskog katolicizma s hrvatskim narodom, premda je ono bilo ublaženo pripadanjem univerzalnoj crkvi.

Uvodno Anzulović daje pregled tema koje obrađuje u knjizi (naziva ju multidisciplinarnim esejom), kao i glavne teze koje nastoji argumentirano dokazati istražujući genezu mitova koji su poslužili Slobodanu Miloševiću za stvaranje podrške njegovim osvajačkim pohodima. Glavni mit je, prema autoru, onaj o nevinosti i patničkoj "nebeskoj" Srbiji, dok je najnoviji mit onaj o neprijateljima Srbije koji "šuruju" kako bi onemogućili njen opstanak. Iz srpskog povijesnog iskustva su razni elementi "hranili" te i druge srpske mitove: isprepletenost crkve, države i nacije koja je dovela do se-

kularizacije crkve; radikalni i dugi prekid nacionalnog razvoja tijekom osmanske vladavine; nasilje u Dinarskim brdima; romantično slavljenje krvi i tla; naglo širenje Srbije u Balkanskim ratovima i stvaranje Jugoslavije; i laži o gubicima Srba u Drugom svjetskom ratu koje je svijet u dobroj mjeri prihvatio (str. 19.). Mit o Nebeskoj Srbiji, navodi Anzulović, nastao je u vrijeme turskog prodora u Srbiju krajem 14. i početkom 15. stoljeća kada je poraz Srba u Kosovskoj bitci 1389. pripisan njihovom opredjeljenju za kraljevstvo nebesko, to jest "pretpostavljanju moralne čistoće vojnoj pobjedi". Prvobitno je kosovski mit vršio korisnu ulogu jer je pomagao Srbima da lakše podnose poraz kao i višestoljetnu podložnost osmanskoj kulturi, no nakon što je Srbija uspostavila svoju državnost u 19. stoljeću iz kosovskog mita se počinje izvlačiti obećanje o uskrsnuću Srbije kao moćnog carstva, što počinje predstavljati veliku opasnost za susjede. Kao primjer posezanja za Nebeskom Srbijom, autor u uvodu spominje srpskog episkopa Atanasija Jevtića koji je 1992. opravdavao brutalnu velikosrpsku agresiju predvođenu Slobodanom Miloševićem kao obranu "nebeskog" naroda od zlih susjeda.

U prvom poglavlju pod nazivom *Nebeska Srbija* (27.-52.) autor istražuje početak kosovskog mita i ulogu pjevača narodnih pjesama koji su nepismenom srpskom narodu, u kojem nije bilo kulturne elite nakon turskog osvajanja, prenosili viziju prošlosti i budućnosti. Prema Anzuloviću ti pjevači nisu bili i tvorcii mitova sadržanih u njihovim pjesmama. Veća je vjerojatnost da je legenda o tome kako je knez Lazar izabrao kraljevstvo nebesko uoči Kosovske bitke 1389. imala svoj izvor u *Slovu o knezu Lazaru* srpskog patrijarha Danila III, *Pohvali kneza Lazara* plemkinje Jeftimije, te nekoliko tekstova nepoznatih autora, jer svi oni u razdoblju od tridesetak godina

nakon bitke tumače Lazarovu sudbinu kao njegov izbor za "carstvo nebesko" umjesto za "carstvo zemaljsko". Osim kneza Lazara, kosovska legenda slavi i najobožavanijeg kosovskog junaka Miloša Obilića koji je prijevarom došao do sultana Murata i ubio ga žrtvujući pritom svoj život. Najpopularniji srpski junak je Kraljević Marko, čiji je povijesni prototip Marko Mrnjavčević (1335.-1394.) postao kralj 1371. godine, a kao turski vazal je poginuo u bitci kod Rovina 1394. godine boreći se za sultana protiv vlaškog kneza Mircee Starijeg. Kraljević Marko je opjevan u stotinama narodnih pjesama u kojima se opisuju njegovi podvizi, ali za razliku od Obilićeva obmanjivanja i nasilja koji se mogu protumačiti kao obrana od turskih napadača, nasilje Kraljevića Marka često služi samo za iskazivanje bijesa. Marko posjeduje, kako autor kaže, začuđujući niz negativnih crta (dvoličnost, brutalnost i suradnja s osvajačem njegove zemlje), koje dolaze do izražaja i u postupanju Marka prema ženama. Zbirka narodnih pjesama Vuka Karadžića sadrži nekoliko pjesama u kojima se spominje nasilje Kraljevića Marka prema ženama. Primjerice u pjesmi *Sestra Leke kapetana*, lijepa Rosanda odbija ženidbenu ponudu Marka nakon koje je on brutalno napada: "Ljutit Marko, pa se pridruo, Jednom kroči i daleko skoči, I za ruku dofati devojkju, Oštar pinjal vadi od pojasa, Te joj desnu osiječe ruku, Os'ječe joj ruku do ramena, Desnu ruku dade u lijevu, A pinjalom oči izvadio, Pa ih zavi u svileni jagluk, Pa joj turi u desno nje-darce." (str. 32.-33.). U prvom poglavlju Anzulović također analizira i utjecaj Bizantskog carstva na kulturu i institucije srednjovjekovne Srbije kao i pojavu autokefalne pravoslavne crkve u Srbiji (1219.) koja nije priznavala nijedan viši autoritet izvan granica Srbije. Crkva u Srbiji je poticala srpski imperijalizam, pa je Srbija u trenucima svoje najveće moći (car Dušan) čak pokušavala zavl-

dati Bizantskim Carstvom. Autor navodi kako uska povezanost Srpske pravoslavne crkve i srpske države i nacije počinje sa Svetim Savom, utemeljiteljem Crkve, koji je bio najmlađi sin začetnika dinastije Nemanjića i brat prvog srpskog kralja Stefana. Veza između crkve i srpske države vidi se i u činjenici da su od 59 srpskih pravoslavnih svetaca njih 26 bili vladari ili članovi njihovih obitelji, pretežno iz dinastije Nemanjića, a 23 su bili članovi crkvene hijerarhije (uključujući sedam patrijarha i jednog arhiepiskopa). Neki vladari koji su kanonizirani, kako kaže autor, teško da opravdavaju takav status, kao npr. kralj Milutin koji je dao oslijepiti vlastitog sina Stefana Uroša III. Dečanskog, ili despot Stefan Lazarević koji je kao turski vazal dao veliki doprinos širenju Osmanskog carstva. Iz te bliske veze crkve i države izrasla je ideologija pod nazivom Svetosavlje koje je jedan srpski teolog definirao kao "pravoslavlje oplemenjeno zdravim srpskim nacionalizmom" (str. 50).

O kratkotrajnom srpskom carstvu kao i kronologiji turskog osvajanja Srbije Anzulović govori u drugom poglavlju pod nazivom *Susret s Turcima* (str. 53.-66.). Srbija je postala balkanska sila pod kraljem Urošem (1243.-1276.) jer je razvoj rudarstva omogućio formiranje plaćeničke vojske, što je kasnije dovelo do širenja granica Srbije, ponajviše prema jugu na štetu Bizanta čija je moć slabila. Na Uskrs 1346. godine srpski kralj Dušan okrunio se za cara u namjeri da zamijeni Bizantsko carstvo novim srpsko-grčkim, pa je imao za cilj osvojiti i Carigrad, ali ga je smrt (1355.) spriječila u tom naumu. Srpski napadi na teritorije koje je Bizant smatrao svojima doveli su do situacije da je bizantski car Ivan IV Kantakuzen tražio od Turaka pomoć u borbi protiv neprijatelja Bizanta (uključujući i Srbiju), pa je tako "pokušaj izgradnje srpskog carstva na ruševinama Bizanta neizravno doprinio osmanskom

podjarmljivanju Srbije” (str. 58.). Prema autoru, Srbi su doprinijeli vlastitom porobljavanju sudjelovanjem u turskim vojnim pohodima, jer se upravo srpski despot Stefan Lazarević (vladao 1389.-1427.), sin kneza Lazara ubijenog od strane Turaka 1389. na Kosovu, istakao u turskoj pobjedi nad savezom europskih snaga u bitci kod Nikopola 1396. godine u kojoj je sudjelovao navodno s 15.000 Srba. S Turcima je osim Stefana Lazarevića surađivao i njegov nasljednik Đurađ Branković koji je upozoravao sultana na kretanja ugarskih vojnika tijekom ugarskih invazija. Suradnja Srba s osmanskim osvajačem bila je nagrađena uspostavljanjem Pečke patrijaršije 1557. (ukinuta 1459.). Srbi su, prema Anzuloviću, radije postajali turski vazali negoli ugarski zbog straha od gubitka identiteta vidjevši veću prijatnju svojoj nacionalnoj crkvi u dominaciji katoličke sile nego li islama. Zbog turskih osvajanja, navodi Anzulović, koja su često bila praćena drastičnom depopulacijom uslijed ubijanja i bijega velikog broja stanovništva, Turci na iseljena područja dovode nove naseljenike koji su većinom bili Vlasi, nomadi i lojalni sultanovi podanici. Na kraju poglavlja autor tvrdi kako unatoč negativnim posljedicama osmanska vlast na Balkanu nije bila apokaliptično zlo, niti su Srbi bili nedužne žrtve povijesti kako to prikazuju narodne priče.

U poglavlju pod nazivom *Život i pjesme Dinaraca* (str. 67.-95.) autor obrađuje specifičnosti nasilja u balkanskim planinama u kojima se razvila patrijahalno-herojska kultura, često nazivana “dinarska”, a koja je, prema Anzuloviću, zajednička svim zajednicama na tom prostoru bez obzira na njihovu etničku ili vjersku pripadnost. U pomanjkanju učinkovite sudske vlasti osveta je zamijenila vladavinu zakona, jer je zajednica i svaki pojedinac bio istovremeno tužitelj, sudac i izvršitelj kazne. U širenju kulta osvete i opravdavanja na-

silja istakao se i dramski spjev “Gorski vjenac” (objavljen 1847.) koji je napisao cetinski nadbiskup, odnosno vladika Petar Petrović Njegoš (1813.-1851.), po mnogima utemeljitelj moderne crnogorske i srpske književnosti. Njegoš je bio poglavar Crnogorske pravoslavne crkve, ali ujedno i svjetovni vladar Crne Gore. Sadržaj pjesme zasnovan je na pokolju crnogorskih muslimana, poznatom pod imenom “Badnje veče” ili “istraga Turaka”. Glavno lice je vladika Danilo koji “Turke” naziva “vragovima, prokletim kotom, vražjim plemenom, prokletim leglom, ljudskom kugom i poganim izrodnom” i uspoređuje ih sa “skakavcima i ćukom koji proždire pticu” (str. 76.). U “Gorskom vijencu” pjesnik Njegoš pozdravlja zločine i masakr kao put do nacionalnog preporoda i time zapravo odobrava genocid.

Četvrto poglavlje nosi naziv *Raskol u modernome srpskom nacionalnom identitetu* (str. 97.-132.). U njemu Anzulović prikazuje seobe srpskog naroda u 17. st. koje su rezultirale naseljavanjem znatnijeg broja Srba na habsburški teritorij (ponajviše u Vojvodinu, Srijem i Slavoniju), kao i njihove posljedice na razvoj vjerskog i kulturnog života na novom teritoriju (dijaspori). U 18. stoljeću se pojavio srpski mislilac Dositej Obradović (1739.-1811.) koji je unatoč zagovaranju trpeljivosti i nesklonosti narodnim pjesmama, kritizirajući crkvene zadrtnosti, oduševljavajući se Bečom i Zapadom, ujedno prvi koji je formulirao velikosrpsku ideju zasnovanu na jeziku. U djelu “Mezimac” Obradović piše: “*Srblji se po različnim kraljevstvom i provincijam različno i nazivlju: po Srbiji Srbijanci... po Bosni Bošnjaci, po Dalmaciji Dalmatinci, po Hercegovini Hercegovci, i po Crnoj Gori Crnogorci... A najprostiji Srbin iz Banata ili iz Bačke, on je u Srbiji, u Bosni i Hercegovini, u Dalmaciji, pogotovu u Horvatskoj, u Slavoniji i Sremu, u svo-*

jem istom rođenom jeziku i narodu, bio on vostočnoga ili rimskog ispovjedanija” (str. 102.). Zbog ideje da je narodni jezik glavni kriterij identiteta nacije, kao i teze da su svi štokavski govori srpski, nastao je moderni pansrbizam koji sačinjava ideju vodilju srpskog jezikoslovca Vuka Stefanovića Karadžića (1787.-1864.). Autor u ovome poglavlju analizira i preporod srpske države kroz borbu za nezavisnost u 19. stoljeću i ekspanziju početkom 20. st., što je uključivalo porast nasilja i etničkog čišćenja. Anzulović također problematizira i cijenu srpskih imperijalističkih ambicija koje se počinju ozbiljno izražavati kroz službenu politiku mlade srpske države u 19. st. nastavljajući s velikosrpskim programima kako u balkanskim ratovima i u prvoj zajedničkoj državi (Jugoslaviji), tako i za vrijeme Drugog svjetskog rata i druge, socijalističke, Jugoslavije.

Kako su novi srpski mitovi nastali nakon Drugog svjetskog rata, dovodeći do “začaranog kruga laži i straha” autor govori u petom poglavlju (str. 133.-188.). Anzulović tvrdi da bi se bivša Jugoslavija manje silovito raspala da je poslije Drugog svjetskog rata došlo do pomirenja strana koje su bile u sukobu, osobito između onih koji su bili najviše krivi, Hrvata i Srba. Trebali su priznati svoje pogreške i zločine i poduzeti korake radi sprečavanja novih sukoba u budućnosti. Veličina počinjenih zločina zahtijevala je pomirenje po uzoru na Njemačku i Francusku. Umjesto pravog pomirenja došlo je do potkopavanja “bratstva i jedinstva” razvijenog u borbi protiv stranih okupatora tijekom rata i serviranja lažnih podataka o žrtvama Drugoga svjetskog rata. Da bi se uvećali gubici Jugoslavije i time dobile veće reparacije, Jugoslavija je 1946. godine Međunarodnoj komisiji za reparacije dala brojku od 1.706.000 jugoslavenskih žrtava, bez ikakve dokumentacije. Na traženje Savezne Republike Njemač-

ke 1964. godine, jugoslavenske vlasti su iste godine napravile popis žrtava koje su stradale u ratu (bez žrtava komunista) došavši do brojke niže od 600.000. Međutim, podatak o milijun žrtava manje nego što je iskazano 1946. prvi put je službeno objavljen 1997. godine. Odbijanje vlasti u Beogradu da objave točne podatke dovelo je do optuživanja Hrvata za ubojstvo 700.000 ili više Srba u koncentracijskom logoru Jasenovac. Anzulović navodi da je drugi važan izvor poslijeratnih sukoba među narodima u Jugoslaviji bilo klevetanje Rimokatoličke crkve u Hrvatskoj koju se uglavnom optuživalo za suradnju s ustaškim režimom u NDH. Te su optužbe kulminirale suđenjem kardinalu Stepincu 1946. i njegovom osudom na 16 godina zatvora. Srpski akademik Vasilije Krestić je 1986. godine u jednom svom eseju ustvrdio kako je ustaški genocid kao ideja rođena u dalekoj prošlosti i razvijana stoljećima i kao takva je imala u određenim hrvatskim sredinama “prilično široku bazu”. Zahvaljujući preuveličavanju svojih gubitaka Srbi su prikazivali neke susjede kao genocidne i konstantno razvijali strah od nestanka srpskog naroda. Jedan od najvažnijih dokumenata koji, kako kaže autor, daje “apokaliptičnu sliku ugroženosti svojeg naroda” je “Memorandum” SANU iz 1986. godine. On je djelo srpskih akademika koje Anzulović naziva uglavnom normalnim ljudima koji su zagovarali masovne zločine protiv susjednih naroda ponašajući se “*abnormalno kad su doživjeli sebe kao spasitelje, koji će sukladno starom obećanju pretvoriti nedužnu, patničku Srbiju u veliku silu*” (str. 155.). U ovome poglavlju autor se osvrće i na ulogu pravoslavne crkve u podržavanju velikosrpskih projekata u 20. stoljeću, pa tako kaže kako “*svetosavsko idoliziranje nacije i neprijateljski stav prema demokraciji i zapadnom humanizmu tumače zašto je Srpska crkva dala oduševljenu podršku bivšem komunističkom tehokratu Slobodanu*

Miloševiću kada je on prihvatio srpski nacionalizam da bi proširio svoju političku bazu” (str. 159.). Srpska pravoslavna crkva se priključila povjesničarima i romanopiscima koji su izražavali mržnju prema susjedima (ponajviše Hrvatima, Albancima i Bošnjacima) prešućujući zločine koje su počinili Srbi. Anzulović navodi kako je srpski patrijarh Pavle u pismu lordu Carringtonu (predsjedavajućem Mirovne konferencije) u listopadu 1991. godine istakao pravo srpskog naroda u Hrvatskoj na samoobranu unutar granica Hrvatske, a čime je zapravo opravdavao brutalnu srpsku vojnu agresiju koja se događala tada u Hrvatskoj. Poglavar srpske pravoslavne crkve je u tom pismu ponovio brojku od preko 700.000 ubijenih Srba u Jasenovcu kao i proizvoljnost granica Hrvatske, koje su prema Pavlu određene voljom Josipa Broza Tita. Patrijarh Pavle u pismu također izjavljuje kako se hrvatski Srbi *“moraju naći pod zajedničkim državnim krovom sa današnjom Srbijom i svim srpskim krajinama”* povukavši paralelu između sudbine Srba i Židova podsjetivši na Hitlera svojom tezom da svi Srbi moraju živjeti u jednoj državi (str. 160.). U petom poglavlju Anzulović donosi pregled nekih najznačajnijih srpskih pjesnika i prozaika koji su preuzeli aktivnu političku ulogu u promicanju ideje Velike Srbije. To su pjesnik i psihijatar Radovan Karadžić, šekspirolog i pjesnik Nikola Koljević, pjesnik Matija Bečković, romanopisci Dobrica Ćosić, Vuk Drašković, Danko Popović, Vojislav Lubarda itd. Možda najlikovitiji prikaz mržnje prema susjedima izražen je u romanu *“Nož”* Vuka Draškovića koji muslimane i katolike prikazuje kao sadističke ubojice i *“koljače”* Srba. Takav selektivan prikaz upotrebe noža protiv Srba imao je, prema Anzuloviću, svrhu jačanja mržnje prema susjedima, istovremeno pripremajući Srbe na *“upotrebu noža protiv demoniziranog neprijatelja”* (str. 173.). Prema Draško-

viću Srbi ubijaju samo kad su na to prisiljeni (iz osвете), prešućujući kako su se sve strane u sukobu na području tadašnje Jugoslavije obilato koristile nožem i da su muslimani i Srbi imali otprilike jednake relativne gubitke.

U zadnjem poglavlju pod nazivom *Svijet i srpski mitovi* (str. 189.-233.) Anzulović se bavi širenjem i reakcijama na srpske mitove izvan Srbije, posebice u zapadnoj Europi. Autor navodi kako se *“prvi val”* prihvaćanja srpskih mitova dogodio za vrijeme romantizma, dok je potom uslijedilo značajno veličanje Srbije na Zapadu tijekom Prvog svjetskog rata kada je Srbija bila saveznik Britanije, Francuske i SAD-a. Nakon što je uspostavljena prva južnoslavenska zajednica pod srpskom hegemonijom, mit o Nebeskoj Srbiji je na Zapadu postajao sve manje privlačan. Usprkos tome velesile koje su igrale ključnu ulogu u stvaranju novog svjetskog poretka nakon rata 1918. počele su se tada koristiti mitom o *“balkanizaciji”* koji je podrazumijevao da svaki raspad jednog političkog tijela dovodi do nereda i nasilja. Sile Antante zamislile su Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca (Jugoslaviju), Rumunjsku i Čehoslovačku kao kariku u protunjemačkom i protusovjetskom bloku (*cordon sanitaire*). Unatoč željama članica Antante, Jugoslavija se politički i posebice gospodarski približila fašističkoj Italiji i nacističkoj Njemačkoj, što je dovelo, po uzoru na naciste, čak do ograničavanja prava Židovima u Jugoslaviji 6 mjeseci prije nacističke okupacije (zakoni o zabrani distribucije hrane i ograničavanje upisa na sveučilišta i srednje škole – te odredbe se tada nisu primjenjivale u Hrvatskoj). Njemačkim napadom na Jugoslaviju u travnju 1941. nastao je novi mit na Zapadu kako je taj napad odgodio invaziju Njemačke na Sovjetski Savez, što je dovelo do preranog izlaganja Nijemaca ruskoj zimi. Anzulović navodi podatke kako je zapravo

Hitleru bilo u interesu preko Jugoslavije prebacivati svoje trupe prema Grčkoj i dalje na sjever, a što nije mogao zbog ugovora s Jugoslavijom. U nastavku poglavlja autor se bavi i planovima Velike Britanije prema poslijeratnoj Jugoslaviji kao i tumačenjima odnosa Hrvata i Srba u službenoj francuskoj politici Françoisa Mitterranda, a koja je favorizirala Srbe u njihovoj agresiji početkom devedesetih. U posljednjem poglavlju autor još analizira i ponašanje glavnih međunarodnih aktera prema Hrvatskoj, BiH i Srbiji tijekom oružane agresije Srbije devedesetih, te mitove koji su tada nastajali s naglaskom na mitu međunarodne zajednice pa i svih zainteresiranih strana u bivšoj Jugoslaviji o neprirodnoj i heterogenoj BiH koju bi najbolje bilo podijeliti.

Zadnjih dvadesetak godina u Hrvatskoj je izašlo nekoliko knjiga hrvatskih autora, uglavnom povjesničara i politologa, koji su analizirali nastanak i razvoj velikosrpskih projekata od početka 19. st. do kraja Domovinskog rata u Hrvatskoj 1995. godine. Knjiga "Mit o Nebeskoj Srbiji" možda je i jedina u kojoj se kroz književna djela (uglavnom pjesme i romane) srpskih i crnogorskih autora, te kroz djelovanje srpske pravoslavne crkve od 14. do kraja 20. stoljeća, na sustavan način analizira srpski nacionalizam, srpski imperijalizam i srpska mitomanija, istovremeno u manjoj mjeri komparirajući ih s djelima koja su nastajala u susjedstvu Srbije (Hrvatska i BiH). Rezultat analize književnih tekstova najpoznatijih srpskih autora u kojima se stvaraju vrlo negativni mitovi pokazuje na koji su se način u srbijanskom društvu ukorjenjivali ti mitovi te kakve su posljedice oni imali na druge narode u okruženju. O velikosrpskim projektima koji su nastajali u vrhu srbijanske političke i intelektualne elite (V. Karadžić, I. Garašanin, N. Pašić, J. Cvijić, V. Čubrilović, A. Karađorđević, S. Moljević, S. Milošević, B. Jović, R.

Karadžić,...) u 19. i 20. st. srbijanska javnost ili šira publika je, onda kada su bili aktualni, puno manje znala nego što je to bio slučaj s pjesmama i romanima u kojima se opravdava nasilje, agresija, osveta i lažno prikazuje povijest (P. P. Njegoš, D. Obradović, V. Karadžić, M. Bečković, D. Ćosić, V. Drašković...). U kojoj je mjeri srbijanska (srpska) javnost ili narod, kroz promatrani period, prihvaćala stavove svojih crkvenih poglavara i književnih prvaka, a koji su navedeni u knjizi Branimira Anzulovića, ostaje povjesničarima, sociolozima, politolozima i psiholozima za istraživati. Autor je u zaključku istakao kako se na slučaju Srbije pokazuje koliko je opasno dijeliti nacije na dobre i zle, nebeske i demonske, jer takav pristup dovodi do zanemarivanja stvarnosti. S obzirom da je za ovu knjigu konzultirao preko 150 respektabilnih bibliografskih jedinica (na hrvatskom, srpskom, engleskom, njemačkom i francuskom jeziku), može se reći da je autor argumentirano ukazao na opasnost koju za politički i društveni život donosi pretjerana bliskost crkve i države, te stvaranje nacionalističkih i "milenijskih" mitova koji za posljedicu imaju stradanja i razaranja, bez obzira s koje adrese dolazili.

Domagoj Zovak